

УДК 323.93:324(477)

РОЛЬ ВИБОРІВ ДО ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ У ФОРМУВАННІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ

Вадим Маркітантов

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів 79000, Україна,
E-mail: filos@franko.lviv.ua*

У статті розглянуто один із шляхів формування регіональної політичної еліти – шлях участі в регіональних виборах. Цей шлях ми розглядаємо на прикладі виборів до Хмельницької обласної ради, яка може розглядатись одним із складників регіональної політичної еліти. Проведено аналіз та порівняння статистичних даних складу ради трьох скликань (1990, 1998 та 2002 років).

Ключові слова: регіональна політична еліта, вибори, політичні партії, обласна рада.

Необхідною умовою успішного формування, існування та розвитку будь-якого суспільства є формування, існування та вдосконалення складу його еліти. З початком творення молодого незалежного України розпочинається процес творення її національної політичної еліти. Незначний вік незалежного існування нашої країни дає підстави говорити, що цей процес ще далекий від завершення, його поступ продовжується у напрямку демократизації, оновлення і прогресу.

Формування регіональної політичної еліти, на наш погляд, є не менш цікавим і значимим у розвитку державотворення ніж загальнонаціональної. Адже якщо регіональна політична еліта і не завжди є повноправною складовою частиною державної еліти, то все ж таки її без сумніву можна назвати тим “фундаментом”, на якому остання базується і через який здійснює чималий вплив на суспільство.

Враховуючи специфіку політичного пострадянського простору, О.Якубовський пропонує використовувати термін “політико-адміністративна еліта”, замінивши ним термін “політична еліта”. Під політико-адміністративною елітою дослідник розглядає силу, яка “представляє собою нечисленну групу політиків, що монополізують право на прийняття принципових рішень і чиновників (бюрократів). яким запропоновано цю владу здійснювати” [3,20]. Таке розуміння терміна дає можливість при дослідженні феномена творення і функціонування елітарних державотворчих структур включати до їх складу широке коло представників органів влади різних рівнів.

У своїй статті ми будемо користуватися широким поняттям визначення регіональної політичної еліти і розглядати під ним осіб, які здатні вирішальним чином впливати на прийняття політичних та адміністративних рішень у своєму регіоні. Таким чином, враховуючи сказане вище, ми відносимо до неї депутатів Верховної Ради України від даного регіону, керівників фракцій та постійних депутатських комісій обласних рад та міської (обласний центр) ради, голів та заступників обласної, районних, міських, селищних та сільських рад, депутатів цих

рад, керівників управлінь та відділів місцевих держадміністрацій, лідерів політичних партій та голів політичних, суспільних та громадських організацій, а також керівників найбільш впливових у регіоні ЗМІ.

Питанням розвитку регіональної політичної еліти України, її стану, на нашу думку, в сучасній вітчизняній політичній науковій літературі приділяється недостатньо уваги. Нестача подібних досліджень свідчить про те, що обрана проблема є актуальною і певною мірою сприятиме заповненню тих лакун, які нині є у елітології.

Певною мірою проблеми регіональної політичної еліти розглядаються такими дослідниками, як В.Бебик (Державно-політична еліта України: проблеми і перспективи самоорганізації // Командор. – 1997. – № 3-4. – С. 2-5), І.Шкурата (Роль виборів у формуванні національної і регіональних еліт // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць Укр. Академії державного управління при Президентові України. – Одеський філіал. – Випуск II. – Одеса: Аспропринт, 1999. – С. 111-118), С.Гриневецький (Регіональна адміністративно-управлінська еліта на Одещині: склад, орієнтація, перспективи розвитку // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць Укр. Академії державного управління при Президентові України. – Одеський філіал. – Випуск II. – Одеса: Аспропринт, 1999. – С. 3-9), О.Яременко, Ю.Медведев, А.Шалієв, О.Шчченк (Державно-політична еліта Кіровоградщини // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць Укр. Академії державного управління при Президентові України. – Одеський філіал. – Випуск II. – Одеса: Аспропринт, 1999. – С. 119-123) та ін. Але при аналізі регіональної політичної еліти основну увагу вони зосереджують на розгяді її на загальнодержавному тлі або ж на певній території, а отже не торкаються регіону, який є об'єктом нашого дослідження.

Процес формування регіональної політичної еліти на сучасному етапі розвитку України відбувається двома шляхами: шляхом призначення і шляхом участі і перемоги в регіональних виборах. Ми у статті розглянемо лише другий шлях.

Хмельницька область, на нашу думку, є цікавим об'єктом для дослідження процесів формування, розвитку та функціонування регіональної політичної еліти через особливості свого географічного розташування і характерні ознаки, які притаманні центральному регіону, унікальність якого полягає в перебуванні між заходом і сходом.

Ми ставили за завдання проаналізувати та порівняти якісні показники депутатського корпусу Хмельницької обласної ради, як одного з репрезентаторів політичної еліти області, а отже і регіону цілому, показати політичний еволюційний розвиток її складу. Відповідно, ми здійснили аналіз складу депутатів вказаної ради трьох скликань (після виборів 1990 року, 1998 року та 2002 року).

Аналізуючи проблеми і розглядаючи перспективи самоорганізації державно-політичної еліти України, В.Бебик називає загальнонаціональні вибори 1990 року відносно демократичними. Що стосується зміни влади на рівні областей і районів, то дослідник говорить, що відбувалась вона дещо іншими шляхами, при яких "...використовувались інші механізми. Йдеться, насамперед, про призначення представників Президента на місцях указами Президента України Л.Кравчука, який очолив виконавчу гілку влади після перемоги на виборах" [1,3].

Розгляд складу Хмельницької обласної Ради народних депутатів XXI скликання (1990–1994 рр.), яка складалася зі 150 депутатів, дає підстави стверджувати, що переважна більшість у ній належала представникам Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС) – 123 особи або 82% усього складу. Незначну

частку депутатів складають позапартійні та члени ВЛКСМ – відповідно 23 особи (15,3%) та 4 особи (2,7%). Це повною мірою відповідало гаслу радянських виборів про єдність блоку комуністів і безпартійних. Щодо мізерної частки членів ВЛКСМ в обласному депутатському корпусі, варто зазначити, що не зважаючи на те, що хоча це по суті був резерв Компартії, він обмежений віковим цензом (до 28 років). Кращі представники комсомолу до цієї вікової межі переходили у члени КПРС, решта ж добувала свій термін, щоб набути статусу позапартійних громадян.

Крім того, аналіз складу ради за віковими показниками показує, що переважну більшість депутатів складали люди віком від 30 до 50 років. Таких депутатів виявилось 105 осіб (70%). Другою за кількістю групою є вікова категорія від 51 до 60 років – 31 особа (20,7%). Депутатів же віком менше 30 років у раді всього 13 осіб (8,7%). Що ж стосується вікової категорії 60 і більше років, то до неї потрапив лише 1 депутат (0,6%). Характерною рисою для тогочасного періоду є те, що у складі депутатів обласної ради, як до речі і в інших радах народних депутатів усіх рівнів, є мізерною частка у них жінок – 8 осіб (5,3%).

Аналізуючи склад ради за родом професійної діяльності депутатів, можна визначити, що найбільше у ній партійних та державних представників – 43 особи (28,7%), представників сільського господарства – 32 особи (21,3%) та працівників промисловості, транспорту, зв'язку та енергетики – 31 особа (20,6%). Значна кількість спеціалістів сільського господарства пояснюється не лише можливим впливом певних рознарядок, але й тим фактором, що Хмельницька область це, в першу чергу, область, основним напрямком розвитку якої є виробництво сільськогосподарської продукції.

Крім зазначених професійних груп депутатів, вкажемо на те, що досить значну групу становлять працівники медицини – 17 осіб (11,3%) та освіти – 9 осіб (6%). Найменше в обласному депутатському корпусі бачимо представників засобів масової інформації, працівників МВС та юстиції – по 5 осіб (3,3%) а також військових – 1 особа (0,66%).

Досліджуючи етнічну приналежність депутатів, можна бачити, що більша їх частина – українці (90,7% загальної кількості). Значно менше у раді представників російської національності – 6%, поляків та євреїв – по 1,3% і татар – 0,7%.

Аналізуючи результати виборів 1998 року, слід зазначити, що депутатський корпус обласної ради вдвічі зменшився у порівнянні з 1990 роком: загальна кількість депутатів тепер складає 75 осіб. Вибори показали високий ступінь оновлення складу ради – лише 14,6% депутатів залишилось у ній з попереднього скликання.

Розглянувши партійну належність депутатів, варто зазначити, що більшість їх є позапартійними – 56 осіб (74,6%). Ця тенденція на збільшення позапартійних депутатів характерна і для інших регіонів [2, 116]. Щодо решти депутатів ради, то за належністю до певних політичних партій вони розподіляються так: представників КПУ налічувалось 10 осіб (13,3%), по 2 особи (2,6%) було представлено від СПУ та НРУ. Найменше було депутатів, які репрезентували АПУ, НДП та РХП – по 1 особі (1,3%). Як свідчать цифри, навіть на сьомому році незалежності України Комуністична партія зберегла значний вплив на пересічного громадянина.

Відповідно до вікових параметрів обласна рада має таку структуру:

- до 30 років – жодного представника
- від 30 до 50 років – 45 осіб (60%)
- від 51 до 60 років – 29 осіб (38,6%)
- від 60 років – 1 особа (1,3%).

Таким чином, якщо порівняти склади рад 1990 р. і 1998 р. за віком, то можна бачити "старіння" останньої. Так, найдіяльніша група депутатів (від 30 до 50 років) скоротилася у процентному відношенні на 10 відсотків. Молодь до 30 років у 1990 році складала 8,7% , а в 1998 році взагалі була відсутня у раді. Натомість на 17,9% збільшилася старша (від 51 до 60 років) група депутатів.

Що стосується освітнього рівня цього складу ради, то він є досить високим. Про це свідчить те, що 70 депутатів обласної ради (93,3%) мають вищу освіту, а 3 особи (4%) – середню спеціальну.

Заслугує на увагу знову ж таки мала кількість жінок – лише 9 (12%), хоча у процентному відношенні бачимо їх значне зростання у порівнянні зі складом ради 1990 р. – на 6,7 %.

Розглянувши склад ради з точки зору професійної належності членів депутатського корпусу, можемо стверджувати, що найпопулярнішими у електорату на виборах були медики. Майже кожний четвертий депутат належить саме до цієї категорії – 18 осіб (24%), що можна, мабуть, пояснити споконвічною довірою людей особам, котрі лікують, рятують життя. Працівників державних адміністрацій та інших органів виконавчої влади нараховується 17 осіб (22,6%), працівників сільського господарства – 15 (20%), працівників промисловості, транспорту, зв'язку та енергетики – 12 (16%). Меншою популярністю користувалися у громадян працівники освіти – 5 осіб (6,6%), представники МВС та юстиції а також діячі профспілок – по 1,3%.

Як показує статистика, на виборах 1998 року значно впала частка працівників сільського господарства і промисловості, причиною чого можна вважати затяжну соціально-економічну кризу. Натомість значний за обсягом відсоток депутатських місць у раді зайняли представники держадміністрацій та інших органів виконавчої влади.

Даючи оцінку ситуацію, що склалася після виборів 2002 року, можна також констатувати факт істотного, хоча і порівняно з попереднім меншого, оновлення складу Хмельницької обласної ради. Так, в результаті виборів, депутатський корпус, який тепер налічує 78 осіб, оновився на 59 %.

Не став несподіванкою той факт, що більшість депутатів останнього скликання є позапартійними – 47 осіб (60%). На нашу думку, це показує, що пересічний житель Хмельниччини в силу багатьох причин не довіряє представникам політичних партій, хто відстоює якісь певні партійні інтереси. Крім того, це свідчить про стабільну аполітичність мешканця досліджуваного регіону і про поступову зневіру до КПУ та її ідеології (всього 2 представника, або 2,56%, від цієї партії потрапили до складу ради за результатами останніх виборів).

Якщо ж говорити про приналежність інших членів ради до тих чи інших партій, то найбільшого представництва досягли АПУ – 11 осіб (14,1%) та партія Регіонів – 5 осіб (7,7%). Далі у кількісному відношенні йдуть згадана нами КПУ, "Демсоюз", СПУ та НРУ – по 2 особи (2,56%), СДПУ(о), "Трудова Україна", НДП, ВОЛ "Справедливість", РХП, НРУ "За єдність" та "Жінки за майбутнє" – по 1 особі (майже 1,3%).

Чисельність жінок у цій раді, як і в радах попередніх скликань, є надзвичайно малою – лише 7 осіб (9%). Це свідчить про відсутність в області умов залучення жінки до суспільно-політичного життя, загальну недовіру до жінок.

Якщо розглядати склад ради за віковими параметрами, можна говорити, що переважну більшість у раді складають депутати віком від 30 до 50 років – 43 особи, або 55,1% (на 4,9% менше, ніж у раді 1998 року, і на 14,9% менше, ніж у

раді 1990 року). Далі йдуть представники віком від 51 до 60 років – 30 осіб (38,5%), а депутатів віком понад 60 років – 5 осіб, або 6,4% (на 5,1% більше, ніж у раді 1998 року, і на 5,8% більше, ніж у раді 1990 року). Вікова група осіб до 30 років, як і у раді попереднього скликання не має своїх представників. Таким чином, тенденція до старіння депутатського корпусу, як показує аналіз, збереглася і цього разу.

Вибори 2002 року показали ріст рівня освіти серед депутатів – 76 осіб (97%) мають вищу освіту, що у процентному відношенні на 3,7% вище, ніж у раді попереднього скликання. Решта депутатів, а їх є 2 особи (2,6%) мають середню спеціальну освіту.

Розглядаючи склад ради за родом діяльності, спостерігаємо подальший невпинний ріст групи депутатів, які є представниками адміністративно-бюрократичних структур, тобто є працівниками державних адміністрацій та інших органів виконавчої влади – аж 34 особи (43,6%). Іншу значну групу становлять працівники промисловості, транспорту, зв'язку та енергетики – 18 осіб (23,1%), які, в принципі, зберегли свою позицію у кількісному відношенні. Далі йдуть представники сільського господарства та медицини – по 11 осіб (14,1%), працівники органів місцевого самоврядування – 7 осіб (9,1%), освіти і МВС та юстиції – по 4 особи (5,1%). Найменше представлені працівники профспілок – 1 особа (1,3%).

Досить цікавим, на нашу думку, є те, що попри намагання представників політичних партій, виборці знову надали перевагу кандидатам, які були висунуті зборами виборців, а таких було аж 63 особи (майже 81%).

Проведений аналіз складів обласної ради різних скликань дає нам підстави зробити висновки про те, що вибори депутатів обласного рівня сприяли, у більшій чи меншій мірі, оновленню депутатського корпусу Хмельницької обласної ради. Разом з тим, відбувається ріст кількості осіб, які працювали у раді попереднього скликання і мають певний досвід роботи у владній структурі цього рівня, а це, у свою чергу, забезпечує спадкоємність рад наступних скликань і сприяє зростанню рівня досвіду та професіоналізму депутатського складу обласного рівня загалом.

Тривожним є стабільне поступове старіння обласної ради, відсутність у ній енергійних людей віком до 30 років.

Зазначимо також, що упродовж розглянутого нами періоду збільшився і навіть досягнув максимальної позначки освітній рівень представників депутатського корпусу.

Важливим, на наш погляд, є політична неструктурованість складу обласної ради, яка свідчить про відсутність структурованості суспільства. А та незначна кількість представників різних партій (у складі ради останнього скликання є члени 13 політичних партій) говорить про розпорошеність політичних сил і їх мілковартність.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бєбик В.* Державно-політична еліта України: проблеми і перспективи самоорганізації // Командор. 1997. № 3-4. С.2-5.
2. *Шкурат І.* Роль виборів у формуванні національної і регіональних еліт // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць Укр. Академії державного управління при Президентові України. Одеський філіал. Випуск II. Одеса: Аспропринт, 1999. С. 111-118.
3. *Якубовський О.* Регіональна політико-адміністративна еліта: досвід та актуальні проблеми методології досліджень // Актуальні проблеми державного управління:

Збірник наукових праць Укр. Академії державного управління при Президентові України. Одеський філіал. Випуск II. Одеса: Аспропринт, 1999. С. 15-23.

THE ROLE OF ELECTION TO KHMELNITSKY REGIONAL SOVIET IN CREATURE OF REGIONAL POLITICAL ELITE

Vadim Markitantov

*Lviv Ivan Franko National University, Universytetska Street, 1
79000 Lviv, Ukraine filosof@franko.lviv.ua*

One of the way of creature the regional political elite – the way of participation in the local election is considered in the article. This way of creature the regional political elite is consider on the example of Khmelnytsky regional soviet, which is one of the representator of the regional political elite. Analysis and comparison of statistic date of soviet's personnel of three convocation (1990, 1998 and 2002 years) is presented.

Key words: regional political elite, election, political parties, regional soviet.

*Стаття надійшла до редколегії 20.03.2002,
прийнята до друку 10.10.2002.*